

GREEN CARE -OHJAUSMALLI IKÄOSAAMISEN TULEVAISUUSKOMPASSINA?

Green Care -toimintatavat ovat tulleet kiinnostuksen kohteiksi niin kansainvälisesti kuin myös kotimaisissa sosiaali- ja terveyspalveluiden käytännöissä. Green Caren peruslähtökohdaksi on kuvattu ihmisen tarvetta olla yhteydessä muihin (Cutcliffe & Travale 2016). Green Care -ajattelussa luonnon sekä terveyden ja hyvinvoinnin välisiä suhteita ja merkityksiä on tunnistettu yhä enemmän, ja Green Care -käytäntöjä on otettu osaksi kuntoutuksellisia ja terapeutisia interventioita. Tässä puheenvuorossa ymmärrämme Green Care -ajattelun kokonaisvaltaisena, ohjattavan subjektiivisuutta tukevana lähestymistapana, jonka sijoitamme osaksi ikäosaamista. Ikäosaamisella tarkoitamme ikäihmisten hyvinvointiin liittyvää tietoa, taitoa, asennetta ja etiikkaa (ks. Jämsén & Kukkonen 2010).

Green Care -innovaatioita ja -menetelmiä on tutkittu kansainvälisesti ja ajankohtaisesti muun muassa ikäihmisten ja muistisairauksia sairastavien kontekstissa (esim. de Bruin ym. 2020), yhteisöasumisen ja vihreän hoivan sekä elämänlaadun yhteyksien tutkimuksessa (Mmako ym. 2020), traumaattisissa elämäntilanteissa olevien henkilöiden parissa (Cacciatore ym. 2020), kehitysvammaisten parissa (Kaley ym. 2019) sekä mielenterveys- ja riippuvuussairauksista kärsivien asiakkaiden kontekstissa (Cutcliffe & Travale

2016). Myös koulutuksen ja työmarkkinoiden ulkopuolella olevien henkilöiden elämänlaatua ja sosiaalista vuorovaikutusta on tutkittu suhteessa Green Care -menetelmiin (Davies ym. 2020). Suomessa esimerkiksi Salovuori (2020) on tutkinut viherympäristöjen kuntouttavaa käyttöä ja terveyttä tukevan luontoympäristön vaikutuksia. Toisaalta Green Care on nähty myös sosiaalisena innovaationa (esim. Soini ym. 2011, 327), jossa vanhasta ideasta luodaan uutta yhdistämällä menetelmiä, palveluntuottajia ja toimialoja. Green Care -toimintatapoihin liitetään myös kokemuksellisuus ja osallisuus. Lisäksi Green Care -toimintaa määritellään ammatilliseksi, tavoitteelliseksi ja vastuulliseksi toiminnaksi. (Soini ym. 2011, 325–327.)

Puheenvuorossa keskitymme Green Caren -ohjausosaamiseen ja kuvaamme Green Care -ohjausosaamismallin jäsenyyden. Jäsenyys perustuu Pauliina Heiskanen Kariella-ammattikorkeakoulussa Ikäosaamisen kehittämisen ja johtamisen koulutusohjelmassa yamk-opinnäytetyönä tehtyyn tutkimukselliseen kehittämistyöhön. Lopuksi tarkastelemme Green Care -ohjausosaamista ikäosaamisen näkökulmasta ja pohdimme mallin käyttömahdollisuuksia ja hyödynnettävyyttä. Kyseessä oleva opinnäytetyö (Heiskanen 2020, julkaisematon) toimii siis tämän puheenvuoron innoittajana.

Taustaa Green Care -ohjausosaamisen jäsentämisen tarpeelle

Green Care -palvelut ja -toimintapa ovat kotimaassa vakiintuneet osaksi palvelurakenteita, silti palvelutuotannon historia on lyhyt. Siksi myös Green Care -ohjauksesta käytävä keskustelu on varsin tuoretta. (Vehmasto 2018, 6.) Tuoreena näkökulmana on luontoympäristöjen hyödyntäminen ohjauksellisena toimintana (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2014). Luontoympäristöjen hyödyntäminen ohjauksessa luo sosiaali- ja terveydenhuollon ammattilaisille uudenlaisia ohjaustoiminnan osaamistarpeita (Sipola & Vinblad 2018, 10–12). Opinnäytetyön toimeksiantajan, Hoivapalvelut Onnenpisaran, visiona on Green Care -ideologian toteuttaminen kaikissa tuottamisissaan palveluissa vuoden 2020 loppuun mennessä. Opinnäytetyössä tehtävällä kehittämistyöllä pyritään vastaamaan toimeksiantajan strategiansuuntaiseen kehittämiseen Green Care -ohjausosaamisen määrittämisen osalta.

Ohjausosaaminen Green Care -viitekehyksessä

Seuraavaksi esittelemme Green Care -ohjausosaamista opinnäytetyön tulosten perusteella. Opinnäytetyön integroivassa kirjallisuuskatsauksessa on tiivistetty aihetta sivuavaa aiempaa tutkimusta, ja opinnäytetyön kehittämissuudessa on selvitetty toimeksiantajana olleen yrityksen, Onnenpisaran, henkilökunnan käsityksiä Green Care -ohjausosaamisesta. Green Care -ohjausosaamismalli rakentuu siten aihetta koskevan aiemman tutkimuksen sekä kehittämissuoprosessissa mukana olleiden informanttien tuottaman tiedon synteessinä. Kehittämissuoprosessissa menetelminä on käytetty sisällönanalyysia, osallistava seinätekniikka -menetelmää sekä arviointimenetelmiä.

Opinnäytetyön tulosten perusteella Green Care -ohjausosaaminen sisältää sosiaalista, ohjaajakohtaista, ammatillista ja reflektointi- sekä Green Care -toimintatapaosaamista. Näitä ulottuvuuksia tarkastellaan ohjaajan osaamisen näkökulmasta käsin.

Sosiaalinen osaaminen

Sosiaalinen osaaminen ymmärretään ohjaajan keskeiseksi taidoksi. Sosiaalinen osaaminen koostuu vuorovaikutus- ja kohtaamistaidoista sekä tiimi- ja verkostotyöskentelystä. Sitä kuvataan monisuhteisena dialogina. Dialogisuudessa on eroteltavissa kolme tasoa 1) ohjattavalähtöinen, 2) kollektiivinen ja 3) luontolähtöinen dialogi. Ohjattavalähtöisessä dialogissa ohjaus tapahtuu suhteessa ohjattavaan ja kollektiivisessa dialogissa se tapahtuu suhteessa verkostoihin. Luontolähtöisessä dialogissa ohjausta kuvataan erityispiirteiseksi. Erityispiirteisellä tarkoitetaan ohjattavan ja yhteisön, eläinten, luonnon tai elinympäristön välisen yhteyden luomista ja sen aktiivista tukemista. Sosiaalinen osaaminen kuvataan keskusteleväksi, kuuleväksi ja yhteistä ymmärrystä muodostavaksi taidoksi. Se edellyttää ohjaajalta ammatillisen kuntoutumiskumppanuuden hyödyntämistä ohjauksessa ja lisäksi yksilö- ja ryhmäohjaus-, sosiaalisen toiminnan organisoimisen sekä tiimityöskentelyn ja verkostoitumisen taitoja.

Ohjaajakohtainen osaaminen

Ohjaajakohtaista osaamista kuvataan yksilöllisenä ja ohjaajan henkilökohtaisena osaamisena. Siinä yhdistyvät ohjaajan persoonalliset ominaisuudet, osaaminen ja työn ohjauksen hyödyntäminen sekä ohjaajana kehittyminen. Ohjaajakohtainen osaaminen sisältää myös luontofilosofista ohjaajuutta, jolla tarkoitetaan luontoyhteydessä tapahtuvaa, ohjaajan persoonallisten käsitysten, arvojen ja ominaisuuksien mukaista eettisesti hyvää ohjaustoimintaa. Ohjaajakohtaisen osaamisen perustana kuvataan syvempää tietoisuutta maailmankatsomuksesta ja omista käsityksistä. Yksilön ja ympäristön ekologiset arvot huomioivassa luontofilosofisessa ohjaajuudessa voidaan painottaa ohjattavalähtöisyyttä, ohjattavan pystyvyyttä, itsemääräämisoikeutta, vaikutusmahdollisuuksia, voimaantumista, identiteetin kehittymistä, luovaa itsensä toteuttamista, aktiivista osallisuutta, kokemuksellisuutta ja luontoa kuntoutumisympäristönä sekä ympäristövastuul-

lisuutta. Kun ohjaaja tiedostaa ohjauksen taustalla vaikuttavia käsityksiään ja jäsentää niiden valossa omaa luontosuhdettaan ja sen piirteitä, hän voi omaksua luontofilosofiseen ajattelutapaan perustuvan ohjaajuuden. Tämän myötä ohjaaja muodostaa samalla omaa, ohjaajakohtaista osaamistaan. Lisäksi ohjaajakohtaisessa osaamisessa keskeisenä taitona kuvataan Green Care -ohjaustoiminnan kuormittavuuden ja tunnepitoisten asiakastilanteiden hallintaa.

Ammatillinen osaaminen

Ammatillista osaamista kuvataan Green Care -ohjaajuuden edellytyksenä. Se perustuu ohjaajan tutkintokohtaiseen osaamiseen. Se sisältää rakenteelliset näkökulmat huomioivia taitoja, moniammatillisen ja menetelmällisen osaamisen ja prosessi- sekä eettiset näkökulmat huomioivia taitoja.

Rakenteelliset näkökulmat huomioivilla taidoilla viitataan Green Care -ohjauksen ymmärtämiseen kontekstisidonnaisena eli lakisääteisenä, eettisenä, yhteiskunnallisena, kulttuurisidonnaisena ja instituutionaalisenä toimintana. Ammatillinen osaaminen sisältää moniammatilliseen orientaatioon liittyviä taitoja ja kykyä itsenäiseen ongelmanratkaisuun. Menetelmätaidoista muun muassa ICF-mallin hallinta, kuntoutumissuunnitelman laatiminen sekä kirjaaminen sisältyvät ammatilliseen osaamiseen. Nämä kuvaavat yleisiä asiakasprosessin hallintaa kuvaavia tekijöitä. Lisäksi ammatilliseen osaamiseen sisältyy ohjattavalähtöisen kuntoutumisprosessin hallinta, joka sisältää ohjattavan tavoitteiden asettamiseen, seurantaan ja arviointiin liittyviä taitoja. Eettisiä näkökulmia ovat yhteiskunnan, organisaation ja ohjattavan arvomaailman kunnioittaminen.

Reflektointiosaaminen

Reflektointiosaaminen voidaan jakaa asiakas- ja organisaatioreflektointiosaamiseen. Green Care -ohjauksessa reflektoinnin ydintarkoitus on se, että ohjaaja tiedostaa käsityksensä omasta teoreettisesta ohjauksellisesta lähestymistavastaan, ohjauksesta, ohjattavista ja käytännön ohjaustoiminnas-

ta. Ohjaaja on vastuussa kehitymisestään, joten hänen tulee pyytää ja osata ottaa vastaan palautetta sekä reflektoida sitä ja edelleen kehittyä.

Asiakasreflektointiosaaminen käsittää ohjaajan kyvyn käyttää reflektointia ohjattavan osallisuuden, kokemuksellisuuden, toimijuuden ja voimaantumisen sekä intervention tuottamien hyvinvointivaikutusten arviointiin. Siihen sisältyy ohjaajan taito käyttää intervention vaikuttavuudenarviointiin soveltuvia ja yksilöllisesti valittuja mittareita. Tämä on edellyttänyt asiakkaan alkutilanteen perusteellista tuntemista. Asiakasreflektoinnin toisena tavoitteena on Green Care -palvelusta ja -ohjaustoiminnasta kerätyn palautteen avulla ymmärtää ohjattavien kuntoutumiskokemuksia ja saada heidän äänensä kuuluviin. Kun ohjattavilta kerättyä palautetta reflektoidaan ja tarvittavat muutokset viedään palvelurakenteisiin, ohjaustoiminta kehittyy entistä ohjattavälähtöisemmäksi ja laadukkaammaksi, milä viitataan puolestaan organisaatioreflektointiosaamiseen.

Green Care -toimintatapaosaaminen

Green Care -toimintatapaosaaminen voidaan jakaa käsite-, menetelmä- ja eettiseen osaamiseen. Käsiteosaamisella tarkoitetaan ohjaajan taitoa ymmärtää Green Caren käsitteistöä ja sen merkityksiä. Green Care -toimintatapaan perustuvan ohjausprosessin hallinta, eli menetelmäosaaminen, nähdään erillisenä ammatillisen kuntoutumisprosessin yleisestä hallinnasta. Green Care -toimintatapaosaamiseen kuuluu, että ohjaaja ymmärtää, miten ohjattavan tavoitteiden mukaiset luonnon hyvinvointivaikutukset syntyvät, sekä osaa laatia ohjattavalähtöiset tavoitteet luontolähtöiselle toiminnalle, ohjata interventiota ohjattavan tavoitteita tukevalla tavalla, arvioida tavoitteiden toteutumista ja reflektoida. Keskeistä on ohjaajan taito tavoitteellisesti suunnitella ja toteuttaa interventioita ohjattavan asuin- ja toimintaympäristössä.

Lisäksi Green Care -toimintatapaosaamisessa ohjaajan tehtävä on tavoitteellisesti ja eettisesti edistää ohjattavan voimaantumis-

ta, osallisuutta, kokemuksellisuutta, toimijuutta ja toimintakykyä sekä hyvinvointia ja elämänlaatua. Osaava ohjaaja osaa myös tukea ohjattavan aloitteellista, itseohjautuvaa, vastuuta kantavaa sekä itsemääräämisoikeutta käyttävää toimijuutta. Jotta ohjattavan osallisuus ja toimijuus mahdollistuisivat, ohjaajalta edellytetään ohjaustoiminnallisten menetelmien hallintaa, kuten yksilöllisiä kommunikointi- ja kohtaamistapoja. Lisäksi osaava ohjaaja syventää ammatillista eettistä osaamistaan Green Care -toimintaperiaatteiden ja yleisten eettisten ohjeiden suuntaisesti sekä noudattaa niitä kaikessa ohjaustoiminnassaan. Organisaation rooli tulee esille tässä ohjausosaamisessa, sillä organisaation keskeisenä tavoitteena ovat eettisesti kestävä ja aktiivisesti keskustelevalle ohjauskulttuurin luominen sekä ohjaajan eettisen ajattelutavan kehittämisen tukeminen.

Green Care -ohjausosaaminen

Opinnäytetyön tulosten perusteella syntyi Green Care -ohjauksen määritelmä: Green Care -ohjaus on subjektiivoina, ammatillista ja tavoitteellista yhteistoimintaa. Sen lisäksi Green Care -ohjaus on ohjaajan ohjaukselliseen lähestymistapaan kytketty pedagogista, reflektiivistä ja dialogista kuntoutuskumppanuutta. Prosessiosaamisella ja yksilöllisesti valittujen luontoperustaisten interventioiden avulla tuetaan tai edistetään ohjattavan osallisuuden tunteen vahvistumista, elinikäistä oppimista, toimintakykyä, elämän- ja arjenhallintaa sekä voimaantumista. Green Care -ohjaajuuden erityisyys ilmenee yhteisöön osallisuudessa, luontoyhteydessä ja yhteydessä eläimiin. Ohjaajan laajempaan pyrkimykseen on edistää voimavaralähtöistä toimijuutta tarkastelemalla ohjattavaa aktiivisena toimijana hänen elinympäristössään.

Green Care -ohjausosaamista on toistaiseksi tutkittu melko niukasti. Opinnäytetyön tulosten perusteella voidaan todeta, että Green Care -ohjausosaaja hallitsee Green Care -ideologian reunaehdot ja hän osaa soveltaa niitä Green Care -ohjaustoiminnassa. Green Care -ohjausosaajalla on taitoa yhdistää laajaksi kokonaisuudeksi ammatillinen,

ohjauskokemuksellinen, Green Care -osaaminen ja -ohjausosaaminen sekä soveltaa niistä muodostuvaa käyttöteoriaa Green Care -ohjaustoiminnassa. Green Care-ohjausosaaminen voidaan integroida arkipäiväiseksi osaksi organisaation strategiaa, arvoja ja rakenteita sekä ohjaustoiminnan käytänteitä. Green Care -ohjausosaaminen sisältää myös ohjaajan taidot käyttää Green Care -työtettä, olla itseohjautuva, kehittää ohjaustoimintaa, soveltaa ja olla innovatiivinen.

Tulosten tarkastelua ikäosaamisen näkökulmasta ja tulosten hyödynnettävyys

Ikäosaamisen näkökulmasta tarkasteltuna Green Care-ohjausmalli laajentaa perinteistä ohjauksen käsitteen sisältöä ikäihmisten parissa tehtävässä työssä. Malli tuo esille ohjaajuuden ulottuvuuksia, joilla voidaan tukea ikäihmistä kokonaisvaltaisesti. Mallissa korostuvat ikäihmisen subjektiivisuuden tukeminen sekä ympäröiviin rakenteisiin, kuten palvelujärjestelmään, infrastruktuuriin, ammattietiikkaan ja/tai rakennettuun ja luontoympäristöön liittyvien tekijöiden huomioiminen. Organisaatiotasolla tarkasteltuna opinnäytetyössä mukana olleessa organisaatiossa Green Care -ohjausosaamisen tunnistaminen ja näkyväksi tekeminen vahvistivat informanttien kokemusten perusteella organisaation ammattieettisiä arvoja ja toimintaperiaatteita ja auttoivat rakentamaan organisaatiossa kollektiivista Green Care -ohjaajuuden työkalutuuksia.

Green Care -ohjausmallia voidaan hyödyntää ikäosaamisen kontekstissa laajemminkin. Sitä voidaan käyttää esimerkiksi sosiokulttuurisen ikääntymiskäsityksen tukena käytännön työssä, sillä tässä mallissa ohjaajuudessa korostuvat ikääntymisen tarkastelu voimavaralähtöisesti ja kontekstuaalisesti. Malli luo mahdollisuuden ohjaajan ja ohjattavan luontofilosofian ja luovuuden toteuttamiseen.

Green Care -ohjausmalli luo uusia mahdollisuuksia palveluiden toteuttamiseen ja haastaa perinteisiä ohjaustapoja ikäihmisten palveluissa. Tässä mallissa ikäihminen toimii omista lähtökohdistaan käsin, kun taas pal-

velujärjestelmäkeskeinen ajattelu on sivuroolissa. Mallin tavoitteena on tukea ihmisen tarvetta olla yhteydessä muihin ja ympäröivään luontoon (ks. Cutcliffe & Travale 2016), hänen tilanteestaan ja iästään riippumatta.

Opinnäytetyö tuotti tärkeää tietoa Green Care -ohjausosaamisesta. Green Care -ohjausosaamismallin ja kuuden tarkan osaamisalueen jäsenyyksen avulla organisaatioissa voidaan kartoittaa ohjaajilla olevia ohjaustoiminnan taitoja eli sitä, mitä taitoja ohjaajilla jo on ja mihin koulutusta kohdennetaan. Mallin avulla ohjaajat voivat myös itseohjautuen löytää omat vahvat ja kehittämistä kaipaavat osaamisalueensa sekä käyttää mallia opintopolkuna. Green Care -ohjausosaamismallin avulla voidaan yhdenmukaistaa kansallisesti Green Care -ohjaustoiminnan ja tarjottujen palvelujen laatua. Tuloksia voidaan juurruttaa julkisiin ja yksityisiin sosiaali- ja terveyspalveluihin sekä hyödyntää ohjaajien perehdyttämisessä. Lisäksi Green Care -ohjausosaamismallia voidaan hyödyntää opetusmateriaalina.

Pauliina Heiskanen, AMK sairaanhoitaja, Hoitokoti Annala Oy

Terhi Myller, YTM, yliopettaja (ma.), Karelia-ammattikorkeakoulu

Lähteet

- Cacciatore J, Gorman R, Thielemann K (2020) Evaluating care farming as a means to care for those in trauma and grief. *Health and Place*, vol 62.
- Cutcliffe J, Travale R (2016) Unearthing the Theoretical Underpinnings of “Green Care” in Mental Health and Substance Misuse Care: Theoretical Underpinnings and Contemporary Clinical Example. *Issues in Mental Health and Nursing* 37, 3, 1–9.
- Davies J, McKenna M, Bayley J, Denner K, Young H (2020) Using engagement in sustainable construction to improve mental health and social connection in disadvantaged and hard to reach groups: a new green care approach. *Mental Health* 29, 3, 350–357.
- De Bruin S, Pedersen I, Eriksen S, Hassink J, Vaadrager L, Patil GG (2020) Care farming for people with dementia; what can healthcare leaders learn from this innovative care concept? *J of Health Care Leadership* 12, 11–18.
- Heiskanen P (2021) Green care -ohjausosaamisen kehittäminen ikääntyneiden kuntoutumiseen. Yamk-opinnäytetyö. Karelia-ammattikorkeakoulu. Verkkojulkaisu osoitteessa: <https://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/356616/YAMK%20theseus.pdf?sequence=2&isAllowed=y>
- Jämsén A, Kukkonen T (2010) Ikäosaaminen innostaa. Teoksessa R Väistö (toim.) Monikulttuurisista kohtaamisista innostavaan ikäosaamiseen. Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulu. Julkaisu- ja C:41, 30–39.
- Kaley A, Hatton C, Milligan C (2019) Therapeutic spaces of care farming: Transformative or ameliorating? *Social Science and Medicine*, vol 227, 10–20.
- Mmako NJ, Courtney-Pratt H, Marsh P (2020) Green spaces, dementia and a meaningful life in the community: A mixed studies review. *Health & Place*, 63, artikkeli 102344.
- Salovuori T (2020) Luonto kuntoutumisen tukena. Sininauhaliitto.
- Sipola R, Vinblad S (2018) Kohti systeemistä muutosta. Koulutusmalli yhdenmukaisen Green Care -osaamisen tuottamiseksi. Julkaisussa R Sipola, S Vindblad, M Iijolainen (toim.) <https://www.lapinamk.fi/loader.aspx?id=-0581badd-f8f5-4be1-81f0-e5733fb2a138>. Luettu 2.10.2020.
- Soini K, Ilmarinen K, Yli-Viikari A, Kirveennummi A (2011) Green care sosiaalisena innovaationa suomalaisessa palvelujärjestelmässä. *Yhteiskuntapolitiikka* 76, 3, 320–331.
- Terveyden ja hyvinvoinnin laitos (2014) Green Care -työhön kuntouttava toiminta luonnossa. Tietoa maaseututoimijoille ja kuntoutuksen ammattilaisille. <https://thl.fi/documents/10531/623661/GC+opas+nettiin+241114.pdf/43b98be9-3ee7-4480-89ab-ad5b0a67906c>. Luettu 2.10.2020.
- Vehmasto E (2018) Kehittämiskertomuksia Green Care -koordinaation liepeiltä. Julkaisussa E Vehmasto (toim.) Luonnonvara- ja biotalouden tutkimus 33/2018. https://jukuri.luke.fi/bitstream/handle/10024/542161/lukeluobio_33_2018.pdf?sequence=1&isAllowed=y. Luettu 2.10.2020.